

La protecció del patrimoni arqueològic des de l'administració local

Els anys seixanta foren anys de grans canvis polítics, socials i econòmics a l'Estat espanyol. L'expansió econòmica i el fenomen turístic tingueren conseqüències negatives per al patrimoni en general i propiciaren l'aparició de moviments cívics en la seva defensa, que, en el cas de Catalunya, foren molt significatius (col·legis professionals, associacions). A partir del 79 els ajuntaments democràtics recolliren en alguns aspectes moltes d'aquestes reivindicacions. Inicialment, mancats de mitjans i d'experiència, ho feren fonamentalment a través de la catalogació i protecció preventiva i de l'habilitació de patrimoni construït per a nous usos. Amb el temps anaren posant en solfa solucions més o menys imaginatives i més o menys afortunades a problemes nous, derivats d'una nova sensibilitat envers el patrimoni arqueològic i d'una reactivació de la construcció tant a nivell públic com privat. Això donà com a resultat una considerable activitat de l'administració local en un terreny al qual el nostre país s'incorporava pràcticament de nou, el de l'arqueologia urbana. Un terreny, d'altra banda, que a nivell professional ha suposat una font de renovació en molts aspectes.

Avui, vint anys després de la constitució d'aquells ajuntaments democràtics, la situació del país és molt diferent; això no obstant, a nivell organitzatiu general es viu encara d'una certa improvisació i d'una falta d'encaix suficient, si més no a nivell català, entre els diferents nivells institucionals, l'administració autonòmica i l'administració local. Aquesta insuficient coordinació, però, s'insereix en una qüestió molt més àmplia i complexa, que depassa en molt la temàtica d'aquesta revista: la de l'autonomia i el finançament municipal.

El debat que presentem en aquest número de la *Revista d'Arqueologia de Ponent* incideix en aquesta problemàtica; això no obstant, pretén mostrar només les pinzellades, traçades des de diferents punts de vista i des de diferents àrees de l'Estat, sobre el moment actual del tractament del patrimoni arqueològic en el si de l'administració local. Es tracta, doncs, d'unes reflexions que volen ser únicament una aportació parcial a una història que encara s'ha d'escriure.

La protecció del patrimoni arqueològic des de l'administració local a Catalunya

Gemma Hernández Herrero
Magí Miret i Mestre
Barcelona

Un dels temes sobre els quals s'ha debatut més arran de l'entrada en vigor de la Llei del Patrimoni Cultural Català (en endavant PCC) és el de la protecció del patrimoni immoble des de l'administració local, tant des d'un punt de vista estrictament competencial com de la seva aplicació per a la salvaguarda del patrimoni arqueològic.

Aquesta llei, conjuntament amb la llei estatal del Patrimoni Històric Espanyol, configura, efectivament, el marc per a la protecció dels béns que integren dit patrimoni i el marc en el qual es regulen els procediments específics per tal de dur a terme la seva finalitat última: la protecció i conservació per a les generacions futures.

En el cas de la llei del PCC, que incorpora diferents figures de protecció no contemplades a la legislació vigent fins el 1993 —com ara els Espais de Protecció Arqueològica i els Béns Culturals d'Interès Local— s'ha destacat, i des del nostre punt de vista s'ha interpretat malament, la figura dels Béns Culturals d'Interès Local (en endavant BCIL).

La llei crea aquesta figura (article 17) per aquells béns que, tot i llur significació i importància, no compleixen les condicions pròpies dels Béns Culturals d'Interès Nacional, béns que anteriorment (article 7) ha definit com a “més rellevants”. La competència per a la declaració de BCIL correspon al ple de l'Ajuntament en els municipis de més de cinc mil habitants, i al ple del consell comarcal en els municipis que no arriben a tenir-los. La declaració dels béns immobles com a bé cultural d'interès local és el procediment per a la seva inclusió en el *Catàleg del Patrimoni Cultural Català*, en el qual han de ser inclosos els béns integrants del patrimoni cultural català que no compleixin les condicions pròpies dels béns culturals d'interès nacional (article 15). Els béns immobles d'interès local no només poden ser catalogats en el marc d'aquesta llei, sinó que també poden ser protegits mitjançant mecanismes regulats per la legislació urbanística.

Des de diferents sectors s'ha posat de manifest que els ajuntaments de Catalunya esperaven amb molt d'interès aquesta llei per tal que fossin ben definides les seves competències en matèria de protecció del patrimoni, i s'ha destacat com un èxit el fet que fos acceptada, amb reserves, la seva majoria d'edat i que hagin aconseguit “un cert grau” de competència en la

protecció legal o específica del seu patrimoni (BCIL). Però també s'ha retret a l'Administració autonòmica que aquests béns sobre els quals els municipis tenen competència plena són “de segona categoria” i la necessitat, marcada a la llei, d'informe favorable —“permís” (MENÉNDEZ 1999)— de la Generalitat per deixar sense efecte la protecció atorgada als béns mitjançant la seva declaració com a BCIL. Així mateix, es produeix la confusió de pensar que els jaciments arqueològics recollits a l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya elaborat pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat o Carta Arqueològica automàticament són béns catalogats, és a dir, aquells que conformen el Catàleg del Patrimoni Cultural Català, quan, dissortadament, ni són equivalents, ni recullen el mateix nombre de béns ni gaudeixen de la mateixa protecció.

Aquest debat es duu a terme sobre unes premisses fictícies, ja que, malgrat honoroses excepcions, els ajuntaments *per se* no han demostrat fins ara un especial neguit per protegir el seu patrimoni —tema ben diferent al neguit per tenir la competència—, com tampoc no és certa l'afirmació que, fins ara, els ajuntaments tinguessin les mans lligades en aquest sentit. De fet, tal com assenyala Jaume Pàmies (PÀMIES 1999), la legislació sobre patrimoni cultural disposa l'elaboració o adaptació dels corresponents *instruments urbanístics* en el municipi on es troben els béns com a procediment per a l'efectivitat de les mesures específiques de protecció que estableix.

Els instruments urbanístics constitueixen, doncs, els procediments tècnics indispensables per aconseguir l'efectivitat de les mesures de protecció emanades de la normativa sobre patrimoni cultural. Els instruments urbanístics es redacten i s'elaboren des de l'administració local, tant actualment com amb anterioritat a la legislació vigent (lleis del PHE i PCC), quan el planejament i la llei del sòl eren l'única eina per garantir la integritat del patrimoni arqueològic.

Així doncs, quin és realment un dels principals problemes de la gestió del patrimoni cultural?: que la legislació sobre el patrimoni cultural i les mesures de protecció dictades per a la protecció del patrimoni arqueològic incideixen plenament en l'ordenació del territori i, fins i tot, en temes d'hisenda local. Tradicionalment el patrimoni no ha estat valorat suficientment, i s'ha considerat més com una càrrega que com un recurs cultural. Mentre que mitjançant el planejament urbanístic l'administració local en treu uns guanys importants avaluable a curt termini —infraestructures, equipaments...— o lucratiu —cessions de terrenys, que posteriorment poden ser subhastats— el manteniment del patrimoni cultural genera, en un primer moment, importants despeses i hipoteca tots aquells usos no compatibles amb els béns; usos que en molts casos podrien generar directament i indirectament aportacions monetàries en forma de taxes i tributs a les arques municipals.

Aquestes reflexions les fem des del coneixement d'una situació consultable: el gran absent dels plans generals d'ordenació urbana, normes subsidiàries i plans especials és el patrimoni arqueològic. Si ens remuntem a fa dues dècades podríem dir que és el resultat del desconeixement de l'existència d'aquest patrimoni per part de l'Administració local. Però com s'explica que en el moment actual —en el qual un gran nombre

dels ajuntaments dels països disposa ja d'un inventari dels jaciments arqueològics existents al seu terme— la situació sigui substancialment la mateixa? Com s'explica que molts instruments urbanístics aprovats en la darrera dècada incorporin tot sovint només una simple llista amb els jaciments arqueològics —generalment sense ni tan sols la seva localització cartogràfica precisa—, i que la qualificació del sòl en el qual es localitzen (equipaments, sòl urbanitzable, sòl industrial...) sigui totalment incompatible amb la seva existència? El fet que els plans especials i catàlegs de patrimoni municipals siguin encarregats generalment a arquitectes, sense la participació ni l'assessorament d'arqueòlegs, contribueix decisivament a aquest menyspreu envers el patrimoni arqueològic i a la seva desprotecció. Aquestes mancances haurien de ser corregides per les comissions d'Urbanisme i les comissions territorials del patrimoni cultural, el control de les quals és encara insuficient en aquest aspecte.

Seria convenient que, al marge de les discussions sobre el grau de competències sobre el patrimoni cultural de què disposa l'administració local, l'autèntic debat se centrés sobre la seva aplicació. Uns exemples clarificadors:

—Dels prop de 9.000 jaciments arqueològics coneguts i documentats a Catalunya, no arriben a la desena els que han estat declarats bé cultural d'interès local pels ajuntaments o consells comarcals tal com estableix l'art. 17 de la Llei del PCC.

—Es poden comptar amb els dits d'una mà els plans especials de protecció —competència exclusiva municipal— dels jaciments arqueològics declarats bé cultural d'interès nacional, tal com estableixen els articles 20 de la llei del PHE i 33 de la llei del PCC.

—No arriben a la quinzena els municipis que disposen d'arqueòleg municipal o d'un o més arqueòlegs a les àrees d'urbanisme o cultura i la tasca prioritària d'alguns d'aquests professionals és bàsicament museística.

—Són molt pocs els ajuntaments que han regulat l'exempció de tributs o beneficis fiscals per als propietaris o posseïdors de béns integrants del patrimoni cultural català, tot i ser una facultat pròpia.

—Dels 940 ajuntaments que foren instats el 1997 a facilitar les llistes de béns recollits al planejament urbanístic a l'entrada en vigor de la Llei del PCC, menys de dos-cents van donar resposta al requeriment de l'Administració de la Generalitat.

La legislació actual potser no és la resposta desitjada a les demandes efectuades des de l'administració local, però no és cert que l'administració local no disposi d'un gran marge d'actuació i de competències suficients per a protegir de manera més que satisfactòria el patrimoni arqueològic. Aquesta tasca, a més, es veu facilitada per una tramitació molt més àgil que la vigent per a la declaració d'un BCIN, que és acordada pel Govern i que demana l'informe favorable del Consell Assessor del Patrimoni Cultural de Catalunya i també de l'Institut d'Estudis Catalans o d'una de les institucions científiques, tècniques o universitàries de prestigi o competència reconeguts. La llei no fixa un sostre màxim de protecció per als BCIL diferent dels BCIN, raó per la qual considerem incorrecte considerar els béns catalogats a partir d'aquest procediment com de "segona categoria"; ans el contrari, l'article 25.2 els equipara en establir que els béns culturals d'interès nacional i els béns catalogats no poden ésser destruïts. D'altra banda, creiem que el fet que sigui preceptiu l'informe favorable previ del Departament de Cultura per deixar sense efecte dita declaració —però en cap cas, cal no oblidar-ho, per fer-la efectiva—, no s'ha d'interpretar com una pèrdua competencial sinó com una garantia més sobre un bé de la col·lectivitat, ja que la "desprotecció" pot tenir efectes irreparables, com ara la destrucció.

En conclusió, tot i que la Generalitat de Catalunya és l'organisme que més responsabilitat té en la protecció i gestió del patrimoni arqueològic, també els ajuntaments poden i han de jugar un paper rellevant en aquest àmbit ja que disposen d'eines per fer-ho.

Bibliografia

MENÉNDEZ 1999

F. X. Menéndez, "Municipi i Patrimoni Cultural. Drets i deures dels ajuntaments a la llum de la Llei de Patrimoni Cultural de Catalunya de 1993", *Segones Jornades de Patrimoni Cultural i Societat* (Premià de Mar-1997), Costa de Llevant, 3, 125-144.

PÀMIES 1999

J. Pàmies i de Magrinyà, "Qüestions puntuals dins la problemàtica de protecció del patrimoni cultural immobiliari", *Segones Jornades de Patrimoni Cultural i Societat* (Premià de Mar-1997), Costa de Llevant, 3, 29-42.